

Aan: De Commissie Infrastructuur en Waterstaat van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Datum: 14 februari 2022

Onderwerp: Position paper ten behoeve van rondetafelgesprek “Integraal Beleidskader Waddennatuur”

Geachte Kamerleden,

De Waddenzee is het grootste natuurgebied van Nederland en vormt, samen met de Duitse en Deense delen, het grootste getijdengebied ter wereld. Vanwege zijn unieke natuurwaarden werd de Waddenzee in 2009 toegevoegd aan de UNESCO Werelderfgoedlijst en is het bovendien een RAMSAR- en Natura2000-gebied. Hoewel de Waddenzee dus een belangrijke nationale en internationale status heeft, en bij velen bekend staat als een groot en ongerept natuurgebied, blijkt een adequate bescherming van haar natuurwaarden in de praktijk bijzonder lastig. Door gebrek aan coherent langetermijnbeleid staat de Waddennatuur veelvuldig onder druk en staat momenteel zelfs de Werelderfgoedstatus ter discussie.

Het Waddenzee-ecosysteem – meer dan de som der delen

De Waddenzee is opgebouwd uit diepe wadgeulen afgewisseld met ondiepere wadplaten. Op de wadplaten komen langs de dieptegradiënt verschillende zogenaamde ‘biobouwers’ voor. Dit zijn soorten waaronder mosselen, oesters, kokkels, schelpkokerwormen, zeegrassen en kwelderplanten die banken of velden vormen, en zo nieuwe leefomgevingen of ‘habitats’ creëren waar veel bodemleven van afhankelijk is (*figuur 1*). Dit rijke bodemleven trekt vervolgens bij laag water foeragerende wadvogels aan, en bij hoog water veel vis. Hoewel de afzonderlijke habitats op het eerste gezicht op zichzelf lijken te staan, blijkt uit onderzoek dat biobouwers elkaar versterken. Hierdoor ontstaat een rijkgeschakeerd landschapmozaïek, waarin veel diersoorten gebruik maken van meerdere habitats.

Door de sterke afhankelijkheid tussen habitats is het noodzakelijk om het Waddenzee-ecosysteem te beschermen en beheren op een grote ruimtelijke schaal. De schaal die alle habitats en hun interacties omvat, en daarmee ecologisch gezien een effectieve functionele eenheid is, is die van de *komberging* (*figuur 2*). Een komberging wordt van water voorzien door één enkel zeegat: een grote getijdengeul die tussen twee eilanden stroomt en in de Waddenzee uitwaaiert in kleinere geulen die op hun beurt weer uitmonden op de wadplaten.

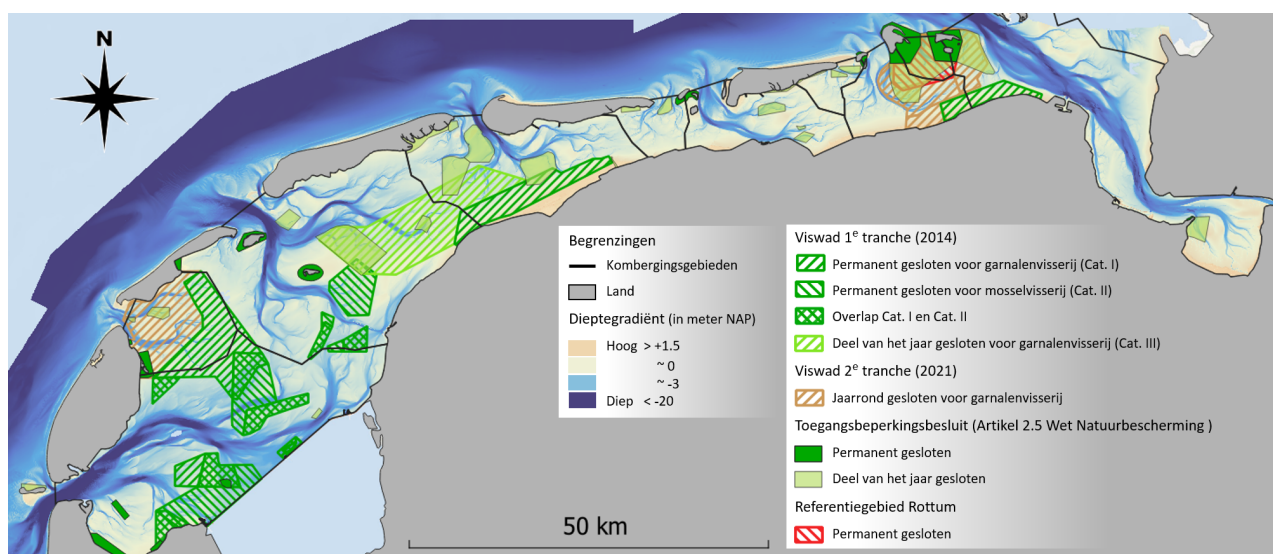
Figuur 1. Schematische weergave van de verschillende biobouwer-gevormde habitats (leefomgevingen) langs de dieptegradiënt. Biobouwers versterken hun eigen functioneren naarmate hun velden of banken groter worden (blauwe pijlen), maar versterken ook elkaar (rode pijlen). Samen bouwen ze een rijkgeschakeerd landschap dat cruciaal is voor de biodiversiteit in de Waddenzee (*figuur afgeleid van Schoonees e.a. 2019*).

Bestuurlijke versnippering leidt tot een lappendekken van bescherming

Terwijl de wadgeulen en wadplaten met biobouwers samen de basis van een ecosysteem vormen dat functioneert op de schaal van kombergingen, leidt bestuurlijke versnippering tot een ogenschijnlijk willekeurige lappendeken van gebieden met elk een eigen beschermingsstatus (*figuur 2*). De bescherming van de Waddenzee komt daardoor

niet overheen met hoe het ecosysteem functioneert. De veelheid aan economische activiteiten spelen hierbij een cruciale rol. Onder meer gas- en zoutwinning, mossel-, kokkel- en garnalenvisserij, baggeren in de vaargeulen en havens, aanleg van stroomkabels – allemaal vinden ze plaats in de Waddenzee. Allemaal drukken ze ook op het oppervlakte en de kwaliteit van de natuur – bodemdaling van wadplaten en kwelders door gas- en zoutwinning, verstoring van het bodemleven en bijvangst door visserij, vertroebeling van het water en schade aan de wadbodem door graaf- en baggerwerkzaamheden.

Het aanwijzen van gebieden waar een activiteit wordt uitgesloten of juist toegestaan, is vaak het resultaat van onderhandelingen tussen belangenpartijen met veelal conflicterende belangen. Doordat dergelijke onderhandelingen zich bovendien vaak richten op een individuele activiteit, en wetenschappelijke informatie onvoldoende en/of niet gesynthetiseerd beschikbaar is, worden cumulatieve effecten van de combinaties van activiteiten veelal onvoldoende meegewogen. Het beheer van de Waddenzee is daarmee een compromis, waarbij het beschermen van natuurwaarden niet altijd centraal staat.

Figuur 2. De kombergingen van de Waddenzee en de ogenschijnlijk willekeurige lappendeken van gebieden met elk hun eigen specifieke beschermingsstatus. Visualisatie: Dr. Oscar Franken (Rijksuniversiteit Groningen & NIOZ).

Een integraal beleidskader voor een betere bescherming van de Waddennatuur

De bovenstaande uiteenzetting illustreert dat een integraal beleidskader en een meer centrale regulering noodzakelijk zijn voor een betere bescherming van de Waddennatuur en de status van de Waddenzee als Werelderfgoed. Een belangrijke eerste stap hierbij was de oprichting van de Beheerautoriteit Waddenzee in 2020. Echter, hoewel hiermee op papier nu een centraal loket bestaat, mist de Beheerautoriteit momenteel de noodzakelijke middelen om daadwerkelijk beleid en beheer te kunnen aansturen. Een essentiële volgende stap is daarom om dit nieuwe loket ook daadwerkelijk te voorzien van voldoende bevoegdheden. Bovendien moeten natuurwaarden, meer dan nu, een hoofdrol krijgen – ze moeten het uitgangspunt zijn. De bescherming van de Waddenzee zou primair moeten worden gestoeld op het beschermen van ecologische functies en eenheden van het ecosysteem. Wetenschappelijke onderbouwing met bijpassende onderzoeksprogramma's voor kennisontwikkeling en monitoring zijn hierbij onontbeerlijk.

Samenvattend: een integraal beleidskader dient te resulteren in meer centraal gereguleerd beheer, waarbij natuurbescherming uitgaat van ecologisch functionele eenheden, en wetenschappelijk onderzoek geïntegreerd is om de kwaliteit van het beheer en daarmee de natuur te waarborgen.

Hoogachtend,

Prof. Dr. Ir. Tjisse van der Heide

Wetenschappelijk onderzoeker, Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee en
Hoogleraar Kustecologie, Rijksuniversiteit Groningen